

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

คุณภาพของคนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศที่สามารถทำให้ประเทศเกิดความเจริญก้าวหน้า ประเทศใดมีประชากรมีความรู้ความสามารถสูง เป็นการบ่งบอกถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศนั้น การสร้างคุณภาพคนต้องเริ่มตั้งแต่ช่วงวัยเริ่มแรกของชีวิต พรอภัยบิดา แห่งจิตวิทยาให้ความสำคัญกับพัฒนาการช่วงวัย 5 ปีแรกของชีวิต โดยถือว่าพัฒนาการในช่วงวัยนี้เป็นการวางรากฐานของพัฒนาการของบุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่ โดยเฉพาะบุคลิกภาพของผู้ใหญ่ ในวันนี้เป็นผลของการอบรมเลี้ยงดูในวัย 5 ปีแรกของชีวิต (สุรางค์ ใควตระกูล, 2545, หน้า 32-33) นอกจากนี้นักวิทยาศาสตร์ด้านนิโรพลาสติคเขียน กล่าวถึงสมองของเด็กวัยปฐมวัยดังนี้ พัฒนาของสมองจะมีพัฒนาการสูงมาก ตั้งแต่ช่วงวัยแรกเกิด ถึง 5 ปี สมองของเด็กมีการเจริญเติบโตและพัฒนาโครงสร้างอย่างรวดเร็ว เห็นได้จากขนาดของสมอง ขนาดสมองของเด็กเป็นร้อยละ 90 ของผู้ใหญ่ เซลล์ประสาทและการเชื่อมโยงต่อกันในสมองจะขยายตัวอย่างรวดเร็ว (สิริมา ภิญญอนันตพงษ์, 2545, หน้า 154) ซึ่งแสดงว่าพัฒนาการของวัยนี้มีความสำคัญกับชีวิตของมนุษย์มาก และเป็นพื้นฐานของการสร้างคุณภาพชีวิตที่จะส่งผลถึงการเป็นพลเมืองของชาติในอนาคต และเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศด้วย

ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกที่สำคัญในการอบรมบ่มเพาะความเป็นคนที่สมบูรณ์ ครอบครัวจะมีบทบาทในการสร้างคุณภาพของคนแบบองค์รวม คือ การสร้างคุณภาพด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมไปพร้อม ๆ กัน เด็กวัยนี้จะเจริญเติบโตมีคุณภาพชีวิตและบุคลิกภาพอย่างไร จะเป็นคนดี คิดดี มีทัศนคติค่านิยมเช่นไร และเป็นคนที่เห็นคุณค่าของการทำประโยชน์แก่สังคมเพียงใด ส่วนหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ดังนั้นบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาการการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 12) ได้ กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเด็กที่สำคัญคือการกำหนดให้บ้านเป็นฐานในการเลี้ยงดู (Home based approach) ซึ่งบุคคลที่สำคัญ คือ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และสมาชิกในครอบครัว ที่ทำหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู เพื่อสังคมจะได้คนที่มีประสิทธิภาพสูง และสามารถนำไปพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

บทบาทหน้าที่ของครอบครัวที่สำคัญคือการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กให้เด็กเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต ดังนั้นครอบครัวจึงต้องทำหน้าที่การเลี้ยงดูเด็กด้วยความรัก ความอบอุ่น และหมั่นปลูกฝังวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีงามให้แก่เด็กไปในเวลาเดียวกัน ครอบครัวถือเป็นห้องเรียนแรกของเด็ก พ่อแม่ผู้ปกครองจึงถือว่าเป็นครูคนแรกของเด็กด้วยเช่นกัน ดังนั้นบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองจึงเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กทั้งในด้านพฤติกรรมการแสดงออก การอบรมสั่งสอนความรู้ การเสริมสร้างทักษะในการดำรงตน การสร้างทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องดีงาม และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก โดยการเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านการมีจิตใจที่เปิดกว้าง รับประทานอาหารและความคิดของเด็ก การส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กมีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนและบุคคลอื่น การฝึกให้เด็กดำรงชีวิตด้วยหลักเหตุและผลซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นจะแฝงอยู่ในรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กทั้งสิ้น

การอบรมเลี้ยงดูแนวเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2540 เนื่องจากในขณะนั้นประเทศได้พบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ สังคมไทยประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจฟองสบู่อย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อครอบครัว ทำให้คนไทยเริ่มให้ความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตที่จะสามารถนำพาตนให้ผ่านพ้นผลกระทบดังกล่าว แนวคิดในเรื่องการดำรงชีวิตที่อยู่รอดและยั่งยืนก็คือ แนวคิดพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่กล่าวถึงแนวการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่ประกอบด้วยหลักการดำรงชีวิต 3 ประการ คือ การพอประมาณ การมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันตน และต่อมาสำนักคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.) ได้มีการนำแนวความคิดดังกล่าวมากลั่นกรองเพื่อสรุปเป็นนิยามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วได้อัญเชิญมาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 โดยมีเป้าหมายหลักของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง คือ การสร้างกระแสสังคมให้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิด หรือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยทุกคน ผ่านการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตจะเกิดขึ้นได้โดยกระบวนการให้ความรู้ ด้วยการอบรม การสอน และการเป็นตัวอย่างที่ดี รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และแนวคิดดังกล่าวได้นำมาสู่ครอบครัวในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งรูปแบบนี้ แม้ว่าจะในครอบครัวจะมีการดำเนินการอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีการจัดระบบขึ้นอย่างเป็นทางการชัดเจน

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่ปรากฏในประเทศไทยมีอยู่ด้วยกันหลากหลายวิธี อาทิเช่น การอบรมเลี้ยงดูแบบสนับสนุนและใช้เหตุผล การเลี้ยงดูแบบให้อิสระเชิงควบคุม การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมเชิงละเอียด การอบรมเลี้ยงดูแบบยอมรับ การอบรมเลี้ยงดูแบบการให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและร่วมสถานการณ์แล้วเกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติ การใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งรูปแบบแต่ละรูปแบบมีผลต่อพฤติกรรมและ ส่งผลต่อระบบความคิดของเด็กทั้งสิ้น ดังนั้นการที่ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะจัดรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการนำแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดระบบให้ชัดเจนขึ้น เพื่อจะได้รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูอีกลักษณะหนึ่งในสังคมไทยที่มีผลต่อเด็กปฐมวัยโดยเฉพาะด้านพัฒนาการทางความคิดของเด็กปฐมวัย

ความคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัย เป็นสิ่งสำคัญและสามารถพัฒนาได้ด้วยการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสม กุลยา ตันติผลาชีวะ (2540, หน้า 40-41) ได้กล่าวถึงวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลของเด็กปฐมวัย มีหลายวิธีการได้แก่ การเปิดโอกาสให้เด็กได้แก้ปัญหาต่างๆด้วยตนเองในชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้ในชั้นเรียน การเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหาต้องเริ่มที่ครูผู้ปกครอง เป็นผู้จัดตั้งปัญหาขึ้น อาจเป็นคำถามกรณีตัวอย่าง เป็นต้น ครูหรือผู้ปกครองต้องจุดประเด็นปัญหาให้เด็กคิดและหาข้อสรุป การใช้หลักการสืบค้น เป็นกระบวนการจัดประสบการณ์ที่พยายามให้เด็กได้ค้นหาคำตอบต่าง ๆ ด้วยตนเอง และ กิลฟอร์ด และ ฮอฟเนอร์ (Guilford & Hoepfner, 1971 อ้างถึงใน รัตนา นิสภกุล, 2550, หน้า 17) ให้ความเห็นว่า การพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถในการใช้เหตุผลต้องเริ่มจากการส่งเสริมให้บุคคลคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่โรงเรียนควรจัดทำและเป็นสิ่งที่สามารถฝึกได้โดยสอนควบคู่กับเนื้อหาวิชาปกติหรือสถานการณ์ต่างๆ ที่เหมาะสม เนื่องจากความสามารถในการคิดและการให้เหตุผลเป็นทักษะที่ต้องใช้การฝึกและฝึกจากประสบการณ์ที่หลากหลาย และควรได้รับการฝึกอย่างต่อเนื่อง ในการพัฒนาความสามารถในการคิดและการใช้เหตุผล ควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้มีส่วนร่วมและแสดงพฤติกรรมในการสืบค้น คาดการณ์ ค้นหาวิธีการพิสูจน์สังเกตรูปแบบ ชี้แจงเหตุผลของแนวคิดโดยการอธิบายรูปแบบ แสดงด้วยภาพหรือจำลองแบบและตอบคำถามต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการคิด การสร้างข้อคาดเดา การกำหนดรูปแบบและอธิบาย ซึ่งเป็นการใช้เหตุผลเกี่ยวกับสถานการณ์

จากแนวทางการส่งเสริมการคิดเชิงเหตุผลนั้นสรุปได้ว่า พัฒนาการด้านการคิดของเด็กนั้น ควรได้รับการส่งเสริมตั้งแต่เล็ก ควรส่งเสริมการคิดอย่างค่อยเป็นค่อยไป ควรให้เด็กได้เกิดทักษะ และกระบวนการต่าง ๆ โดยเด็กได้ลงมือกระทำตามความสนใจ รวมถึงการแก้ปัญหาด้วยตัวเด็กเอง การจัดสิ่งแวดล้อมที่ครอบครัวสร้างขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็นการช่วยพัฒนาความคิดเชิงเหตุผลให้กับเด็กทั้งสิ้น ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูที่กล่าวถึงการปลูกฝังความมีเหตุผล ความพอประมาณ และการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก จึงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาพฤติกรรม ความคิดนิสัยให้กับเด็กได้ เนื่องจากเด็กจะเกิดจากประสบการณ์สิ่งที่เด็กเรียนรู้

ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เกี่ยวข้องกับความคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัย

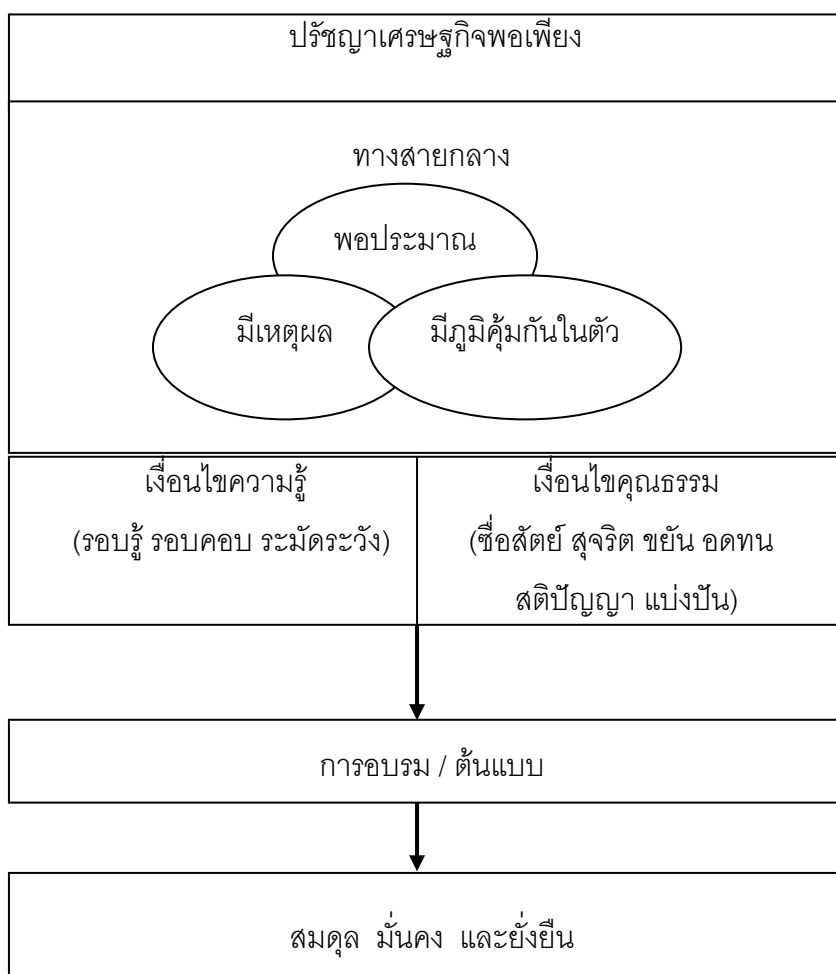
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยที่ศึกษาในโรงเรียนสาธิตอนุบาลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล
2. เพื่อศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวเด็กปฐมวัยที่ศึกษาในโรงเรียนสาธิตอนุบาลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล
3. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับความคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

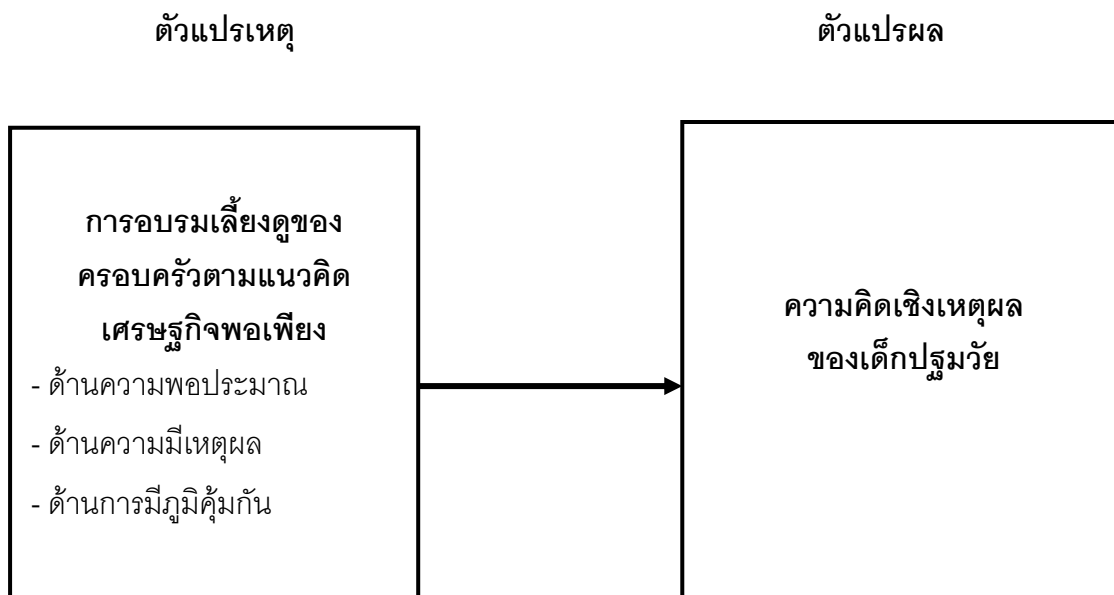
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

ที่มา: ปรับปรุงจาก คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549, หน้า 15)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เกี่ยวข้องกับความคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เด็กปฐมวัยอายุ 5-6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนสาธิต สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2552 ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 226 คน

2. ตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

2.1 ตัวแปรเหตุ ได้แก่ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

2.1.1 การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวด้านความพอประมาณ

2.1.2 การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวด้านความมีเหตุผล

2.1.3 การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวด้านการมีภูมิคุ้มกัน

2.2 ตัวแปรผล ได้แก่ ความคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัย

สมมติฐานการวิจัย

การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กับความคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัย

นิยามศัพท์

ครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ของบุคคลในบ้าน ที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก หรือบุคคลอื่น ที่เป็นญาติหรือมิใช่ญาติอาศัยอยู่ด้วยกัน แต่ละคนถือว่าเป็นสมาชิกของบ้าน ที่ทำหน้าที่ให้ความรัก ความอบอุ่น อบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง วิธีการที่ครอบครัวใช้อบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ด้วยกลวิธี ดังนี้ การเป็นต้นแบบ การให้ความรู้ด้วยการอบรมสั่งสอน และการเปิดโอกาสให้เด็กได้เผชิญกับสถานการณ์จริง โดยยึดหลักแนวคิด 3 ประการ คือ

1) ด้านความพอประมาณ หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ด้วยกลวิธี การเป็นต้นแบบ การให้ความรู้ด้วยการอบรมสั่งสอน และการเปิดโอกาสให้เด็กได้เผชิญกับสถานการณ์จริง โดยมุ่งเน้นหลักด้านความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการดำรงชีวิตด้านการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ด้วยกลวิธี การเป็นต้นแบบ การให้ความรู้ด้วยการอบรมสั่งสอน และการเปิดโอกาสให้เด็กได้เผชิญกับสถานการณ์จริงให้กับเด็ก ด้านการตัดสินใจในการดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ด้วยกลวิธี การเป็นต้นแบบ การให้ความรู้ด้วยการอบรมสั่งสอน และการเปิดโอกาสให้เด็กได้เผชิญกับสถานการณ์จริง การสร้างและการเตรียมสภาวะให้เด็กเกิดความพร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งใกล้และไกล

โดยที่หลักแนวคิดทั้ง 3 ประการอยู่บนพื้นฐานเงื่อนไขความรู้ ได้แก่ ความรอบรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง และเงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน สติปัญญา แบ่งปัน

ความคิดเชิงเหตุผล หมายถึง พัฒนาการทางการคิดของเด็กปฐมวัยตามทฤษฎีพัฒนาการเพียเจต์ขั้นเตรียมการ (Preoperational Stage) เป็นขั้นเตรียมการของสมองก่อนที่จะเริ่มมีเหตุผล โดยกล่าวถึงการคิดที่ส่งผลกับพฤติกรรมในการดำรงชีวิต และการแก้ปัญหาของเด็กด้วยเหตุผล โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) การรวมประเภท 2) การจำแนกประเภทแบบพหุคุณ 3) ความสัมพันธ์แบบพหุคุณ 4) การอนุรักษ์ปริมาณที่ต่อเนื่อง 5) การอนุรักษ์ปริมาตรที่เข้าแทนที่

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 5 ปี ถึง 6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนสาธิตอนุบาลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการพัฒนาความคิดเชิงเหตุผลที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
2. นำผลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กในด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัว และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ในสาขาการศึกษาปฐมวัย
3. ใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาเด็กระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เพื่อพัฒนาความคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัย